

Ratovi Rusije u Putinovoj eri

Vladimir Trapara, *Ratovi Rusije 1999–2019*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2020, 290 str.

Knjigom dr Vladimira Trapara *Ratovi Rusije 1999–2019* pokriven je dvadesetogodišnji period u kome je Ruska Federacija vodila ratove u Čečeniji, Gruziji, Ukrajini i Siriji. Ratovi Rusije u Putinovoj eri, kako ih autor naziva, sistematično su predstavljani kroz deset poglavlja. Nakon uvodnih razmatranja kojima se aktuelizuje pitanje rata u nauci o međunarodnim odnosima, slede poglavlja posvećena teorijskom okviru u kome je utemeljeno istraživanje, a zatim i pojedinačne studije slučaja. Budući da u pozadini istraživanih ratova zapravo stoji posthladnoratovski politički sukob između Rusije i Sjedinjenih Američkih Država, analiza nije ostala lišena osvrtu na njihove kompleksne odnose. U zaključnim razmatranjima sumirani su rezultati istraživanja i njihove implikacije po savremenu spoljnu politiku Ruske Federacije.

Skiciranje osnovnih postavki koncepta nedvosmislene pobede Džona Dejvida Luisa i ideje velikosilstva (*greatpowerness, державность*), predmet je prva dva poglavlja koja predstavljaju teorijsko-analitički okvir istraživanja. Eklektičkog karaktera, koncept nedvosmislene pobede objedinjuje sve tri velike škole mišljenja u nauci o međunarodnim odnosima (realističku, liberalnu i konstruktivističku) te autor upravo u tim osnovama vidi analitičku moć koncepta. Da su ratovi zapravo sukobi različitih ideja i ciljeva i da „stabilan mir obezbeđuje nedvosmislenu pobedu one strane u sukobu koja se bori za moralno ispravniji cilj“, autor ilustruje primerima šest ratova kojima se Luis bavio u svom delu *Pobeda ili ništa*. Prepoznajući moralno upitan skup ideja aktera koji su ušli u rat sa Rusijom u periodu od 1999. do 2019. godine, Vladimir Trapara postavlja sebi zadatak da u sva četiri slučaja ispita u kojoj meri je Rusija ispunila četiri Luisova kriterijuma nedvosmislene pobede: ubeđenost u ispravnost svojih moralnih ideja, identifikaciju gravitacionog centra protivnika, postavljanje nedvosmislene pobede kao ratnog cilja i realizaciju pobede i transformaciju protivnikove moralne ideje.

Sa koncepta nedvosmislene pobede, istraživački fokus se pomera ka ideji velikosilstva Rusije, gde autor potkrepljuje ovaj stav argumentima zasnovanim na pregledu literature i istraživanjima kojima se tematizuje ova oblast. Velikosilstvo

Ruske Federacije, kao izvor ruske spoljnopolitičke moralne ideje, utemeljeno je najpre na njenoj asimetrično velikoj vojnoj moći u odnosu na druge vidove moći te ona, rečeno Luisovom terminologijom, predstavlja njen gravitacioni centar. Baveći se genezom velikosilstva Rusije i ubeđenošću njene elite i naroda u tu ideju, Trapara je naročitu pažnju posvetio opravdanosti posezanja za silom u cilju potvrđivanja statusa Rusije kao velike sile. Iako u ovom delu monografije autor uglavnom referiše na jednu dominantnu referencu kojom se aktuelizuje ideja ruskog velikosilstva – reč je o disertaciji Hane Smit (Hanna Smith) pod nazivom *Russian Greatpowerness: Foreign policy, the Two Chechen Wars and International Organisations* (2014) – ne nedostaje kritički osvrt potkrepljen značajnim istorijskim izvorima i statističkim podacima, što predstavlja vrlo važnu analitičku osnovu za deo koji će uslediti.

Rusija krajem 20. veka glavni je temat kojim autor započinje naredno poglavlje. Predstavljanjem ključnih karakteristika ruske države u ovom periodu i radikalnih reformi koje su obeležile njenu najpre unutrašnju, a potom i spoljnu politiku, autor skicira povratak Rusije na pijedestal velikih sila. Vladimir Trapara objašnjenje za napredak Rusije na četiri fronta –teritorijalni integritet, ekonomska situacija, politička stabilnost i međunarodni položaj – vidi u dolasku Vladimira Putina na vlast, čime zapravo započinju ruske pobjede u ratovima koje je vodila u predstojećem periodu (posmatrano u strogo vojnom smislu).

Analiza četiri rata koje je Rusija vodila u identifikovanom periodu služi upravo za razmatranje sukoba moralnih ideja – ruskog velikosilstva, s jedne, i ideja protivnika, sa druge strane. Stoga je prva studija slučaja posvećena desetogodišnjem ratu u Čečeniji (1999–2009). Sudar ruskog velikosilstva i čečenske moralne ideje slobode čini okosnicu njihovih cikličnih sukoba. Konstantna borba „vuka i medveda” obeležila je rusko-čečenske odnose krajem 20. i početkom 21. veka, noseći sa sobom najpre Prvi čečenski rat i sticanje čečenske faktičke nezavisnosti, a potom i rusku „protivterorističku operaciju” spram čečenskih militanata (Drugi čečenski rat), dosta agresivniju od prethodnog sukoba. Slamanje preostale čečenske gerile i reakcije na čečenske terorističke akcije postaće uobičajena praksa Putina nakon 2000. godine, da bi 2009. godine, za vreme predsednikovanja Medvedeva, Rusija povratila čečensku oblast pod okrilje sopstvenog teritorijalnog integriteta i time okončala Drugi čečenski rat. Poslednji podnaslov ove celine nudi odgovor na pitanje da li je Rusija nedvosmisleno pobedila u Čečeniji.

U petom poglavlju monografije, dr Trapara se bavi „Putinovom Rusijom”. Konkretnije, autor postavljanje Vladimira Putina za premijera Ruske Federacije vidi kao početak novog doba u savremenoj istoriji Rusije te posebnu pažnju posvećuje preporodu ruske države u prvim decenijama 21. veka. Smeštanjem (kontroverznog)

Putinovog lika i dela u istorijski kontekst koji mu je „išao na ruku“, Trapara ističe njegov značaj za revitalizaciju ruske privrede i, ponajviše, reafirmaciju Rusije kao velike sile na međunarodnom planu.

Naredno poglavlje, posvećeno dešavanjima 2008. godine u Gruziji, druga je studija slučaja u kojoj autor preispituje nedvosmislenu pobjedu Rusije. Rusko velikosilstvo i gruzijska moralna ideja nacionalne veličine čine skup ideja koje su sukobljene u konkretnom slučaju. Rusko-gruzijski odnosi naglo se pogoršavaju nakon 2000. godine usled antigruzijskih mera koje je Rusija sprovodila i ruske podrške Južnoj Osetiji te je rat bio neminovna posledica koji čak ni „Revolucija ruža“ i kratko smirivanje tenzija na relaciji Moskva–Tbilisi nisu uspjeli da spreče. Sakašvilijevu naklonost Zapadu i nepremošćenu želju za povratkom otcepljenih gruzijskih republika autor vidi kao ključne pokretače niza recipročnih neprijateljskih mera između Rusije i Gruzije i, naposljetku, tzv. Petodnevni rat koji će 2008. godine uslediti na teritoriji Južne Osetije. Rat, koji je pored konvencionalnog dobio i epitet informacionog i sajber rata, okončan je vojnom pobjedom Ruske Federacije i tzv. strategijom zamrznutog sukoba kojom Rusija prema Luisovim kriterijumima ipak nije ostvarila nedvosmislenu pobjedu u tom trenutku. Ipak, uspevši da zadrži svoj uticaj na ovom postsovjetskom prostoru, autor zaključuje kako je Rusija vremenom uspela suštinski da postigne ciljeve koje bi ostvarila i da nije odustala od nedvosmislene pobjede kao ratnog cilja.

U istraživačkom fokusu sedmog poglavlja nalazi se Rusija u vreme „rokade“. Drugim rečima, ovde je akcenat na promeni šefa države i implikacijama koje je ta „rokada“ imala po Rusiju – umesto Medvedeva, na mesto predsednika (ponovo) dolazi Vladimir Putin. Kako to autor ističe, „rokada“ Putin-Medvedev-Putin biva praćena i „resetovanjem“ rusko-američkih odnosa i sveopštom odbranom statusa Rusije kao velike sile. Međutim, sa izbijanjem Arapskog proleća, period „resetovanja“ biva stavljen pod znak pitanja. Usled nesuglasica oko pristupa (tada) najaktuelnijem međunarodnom pitanju, narušava se saradnja (doduše kratkotrajna) između SAD i Rusije, a 2012. godine Putin ponovo dolazi na mesto predsednika ruske države, te se obnavlja asertivni spoljnopolitički kurs zemlje.

U narednom poglavlju monografije autor pažnju poklanja 2014. i 2015. godini u kontekstu rusko-ukrajinskog rata. Treća studija slučaja kojom se preispituje ruska nedvosmisljena pobjeda za osnovu ima sukob između ideja o ruskom velikosilstvu i monistički shvaćenom „ukrajinstvu“ (Trapara). Ono što autor jasno prepoznaje je status Ukrajine kao „granične zemlje“ – prostirući se između Istoka i Zapada, zemlja, osim što je okarakterisana unutrašnjim identitetskim sukobom među Ukrajinčima, predstavlja izvor viševjekovnog geopolitičkog nadmetanja između Rusije i zapadnih zemalja. Podela među monističkom (zapadnoukrajinskom) i pluralističkom vizijom ukrajinskog identiteta i ukrajinski nacionalizam, očekivano, postaju vidljiviji počev

od 19. veka i vremenom bivaju opipljiviji. Krim postaje najznačajnija tačka sporenja između Rusije i Ukrajine, a ruski uticaj na ukrajinskoj teritoriji koji joj je obezbedila većinska kontrola nad crnomorskom flotom sve više biva doveden u pitanje. Uzdrmani odnosi dodatno su bili poljuljani izbijanjem Narandžaste revolucije, okretanjem Ukrajine zapadnim partnerima i stalnim političkim krizama i energetsom zavisnošću ukrajinske države od ruske i nekolicinom gasnih poremećaja tokom zima 2006. i 2009. godine. Svi ovi događaji idu u prilog tezi dr Trapare da je bilo očekivano da će višegodišnje trzavice na relaciji Moskva-Kijev rezultirati kulminacijom sukoba u formi državnog udara u Kijevu početkom 2014. godine, a potom i vojne intervencije Rusije na Krimu i u Donbasu. Poslednje potpoglavlje ove celine nudi presek stanja ovog „sukoba promenljive temperature“ (Trapara), odnosno, analizu konflikta shodno gorepomenutim kriterijumima koncepta nedvosmislene pobeđe.

Okosnicu devetog poglavlja knjige *Ratovi Rusije 1999–2019*. čini ruska država na samom kraju druge decenije 21. veka. Suočena sa ekonomskim i političkim izazovima, Rusija nastavlja da vodi „novi hladni rat“ sa SAD, posebno sa dolaskom Donalda Trampa na mesto šefa države. Nepotpun učinak u pogledu potvrde velikosilstva Rusije u ukrajinskom slučaju rezultirao je započinjanjem novog rata u Siriji, što predstavlja središte narednog poglavlja knjige. Ovde dr Trapara analizira i poslednji slučaj oličen u ratu koji je Rusija povelu u Siriji tokom 2015. godine, pod formalnim izgovorom borbe protiv Islamske države (a zapravo sa ciljem podrške postojećem režimu). Nakon kratkog istorijskog osvrtu na rusko-sirijske odnose, autor pruža viđenje o logičnom potezu projektovanja ruske moći na oblast Bliskog istoka jednom kada je istu uspostavila u svom neposrednom okruženju. Ono što je na početku predstavljalo građanski rat, ubrzo će prerasti u globalni sukob na sirijskoj teritoriji uključivanjem SAD, Francuske, regionalnih bliskoistočnih zemalja i Rusije. Kompleksnost situacije i umešanost velikog broja aktera sa protivrečnim interesima rezultirali su jednim od najkrvavijih sukoba 21. veka. Stava da je zauzimanjem Istočnog Alepa Rusija sebi osigurala vojnu pobeđu u ratu u Siriji prepoznavši gravitacione centre protivnika i time im uskratila izgleda da vojnim putem kontrolišu Asadov režim, autor dalje preispituje šta takva pobeđa danas znači u jednom ratu bez kraja.

Zaključnim razmatranjima autor potcrtava glavne nalaze sprovedenog istraživanja i daje odgovore na prethodno postavljena istraživačka pitanja. Konciznim tabelarnim sumiranjem ispunjenosti Luisovih kriterijuma nedvosmislene pobeđe dr Trapara uklapa dobijene rezultate u teorijske postavke kojima se rukovodio tokom istraživanja. Na kraju, suprotstavljajući rusko velikosilstvo američkoj izuzetnosti, Trapara ističe status Rusije kao velike sile koja može parirati SAD.

Monografija dr Vladimira Trapare *Ratovi Rusije 1999–2019*. obiluje informativnim podacima i istorijskim izvorima, a gotovo poetski nazivi poglavlja i rukopis neopterećen stručnom terminologijom uspevaju da drže pažnju čitaocu. Nalazeći se na samoj granici dobijanja epiteta pristrasnog, autor ipak zadržava izvesnu dozu kriticizma i perspektive „drugog ugla”, što monografiji daje epitet objektivne. Dr Trapara nijednog trenutka ne odriče autokratski karakter ruske države niti unutrašnje neprilike koje je karakterišu, već istraživački značaj pridaje njenoj spoljnoj politici na uštrb unutrašnje, što je, uostalom, uslovljeno i definisanim predmetom istraživanja. Kao hroničar ruskih ratova u 21. veku, dr Vladimir Trapara je dao drugačiji pogled na legitimnost upotrebe sile od strane Rusije u analiziranim slučajevima i akademskoj javnosti, ali i drugim zainteresovanima, podario jedno zanimljivo i dragoceno štivo.

Nevena ŠEKARIĆ